

ÜLKEMİZDE MÜHENDİSLERİN SENDİKALARLA İLİŞKİLERİ

Ertuğrul Bilir (Makina Mühendisi), Şubat 2009

Türkiye’de mühendislerin¹ 100 yılı aşan bir örgütlenme tarihi vardır. İnsanlık tarihindeki önemli değişim ve dönüşümlerin yaşandığı bir döneme denk gelen bu süreç içerisinde hem kapitalist üretimin örgütlenme biçimleri, hem de mühendislerin konumları açısından önemli değişiklikler olmuştur. Mühendisler üretim sürecinde, sistemin sayıca az, seçkin unsurları olma konumundan, bugün artık yaşam standartları diğer emekçilere yaklaşan, işsizlikle boğuşan, sayıları yüz binleri bulan bir meslek grubu haline gelmiştir. Bu arada, halen mühendislerin ücretleri işçilerin genel olarak üzerinde olmaya, kendi işini yaparak küçük-orta çaplı işveren olma ihtimalleri emekçilerin genelinden kuvvetli olmaya devam etmektedir. Ancak, bu durum mühendis kitlesinin çoğunluğu açısından işçilerden niteliksel bir farka değil niceliksel bir farka denk düşmektedir.

Bu yazıda, yukarıda söz edilen verili koşulların ışığında ülkemizdeki mühendislerin sendikalaşma çabalarının tarihi üzerinde durulacaktır. Mühendislerin sendikalaşma çabalarını genel olarak teknik elemanlardan ayrı ele almak zor olsa da, kendi özgün örgütlenmeleri ve güncel sorunlarımız / tartışmalarımız açısından bu çalışmada odak noktasına mühendisleri koyacağız.

Yazımız bu sürecin tümünü kapsama iddiasında değildir. Ancak, bir yönü ile, TMMOB (Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği) Ücretli ve İşsiz Mühendis, Mimar ve Şehir Plancıları Kurultayı hazırlıklarının başladığı bir dönemde tartışmalara katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

Bu süreçte önümüzdeki mücadele günleri için mutlaka yeni yaklaşımlar geliştirilmesi gerekmektedir. Ancak, mücadele tarihi de unutulmamalıdır. Bu tarihin diyalektik çözümlenmesi ve özneleri ise güçlü ve zayıf yanlarıyla bize gelecek için esin kaynağı olabilecektir.

Sonuç olarak, TMMOB açısından olduğu kadar, Türkiye’deki emek hareketi açısından da önemli ve köklü bir mücadele deneyiminin ortaya koyulduğu 1970’ li yıllar bu çalışmanın ana aksını oluşturacaktır. Ayrıca, mühendislerin ve diğer teknik elemanların sendikalaşma deneyimlerinin ülke ve dünya boyutunda geniş kapsamlı bir araştırmasını yapma görevi ise önümüzde durmaktadır.

1. 1970’LER

Mühendislerin sendikal mücadelesinin odak noktasını, uzun süre kamuda çalışan mühendisler oluşturmuştur. Bunun önemli bir nedeni 1980’e kadar olan dönemde mühendislerin önemli kısmının kamuda çalışmasıdır. 1954’teki ilk kuruluş dönemi kayıtlarına göre 6822 TMMOB üyesinin %78’i memur, kalanı da serbest çalışmaktadır. (TMMOB, 2004, s. 24) 1970 başlarında mühendis ve mimarların %72’si kamuda çalışmaktadır. (Türkiye Mühendislik Haberleri, 1972) Bu oran 1998 yılında yapılan araştırmaya göre ise %34’ düşmüştür. (Köse-Öncü, 2000)

1961 Anayasası ve sonrasında çıkan sendika yasaları, meslek ve işyeri sendikacılığına olanak tanıyan bir yapıdadır. 61 Anayasasına göre memurlar da sendika kurabilmekteydi ve kamu çalışanları 1965 yılında çıkarılan Devlet Personeli Sendikaları Kanunu’na göre grevsiz ve toplu sözleşmesiz bir sendika hakkına sahip olmuştur. Bununla

---

¹ Mühendis kavramını biz burada mühendis, mimar ve şehir plancılarının tümünü temsilen kullanıyoruz.

birlikte 1965-71 döneminde 483 kamu personeli sendikası kurulmuş ve kamu personelinin yarısından fazlası bu sendikalara üye olmuştur. (Mutlu, 2001, s. 27-28)

Kurulan mühendis sendikalarından birisi Karayol-İş'tir. Yıldırım Koç'un aktardığına göre işçiler arasında Karayol-İş'e "mühendis sendikası" denmektedir. 1969 yılında Karayol-İş'in başlattığı grev işçilerin desteklememesi nedeniyle başarısızlıkla sonuçlanmıştır. (Koç, 2000, s. 25)

Erhan Karaçay da bu dönemde 600 civarında kamu çalışanı sendikası kurulduğunu, bunların 450'si tarandığında 28 müfettiş, 6 hekim, 14 öğretim üyeleri ve 12 mühendis sendikası tespit edildiğini belirtmektedir. (Karaçay, 1999)

Bu dönemin iz bırakan sendikaları TÖS, İLKSEN ve teknik elemanları örgütleyen Teknik Personel Sendikası (TEKSEN)'dir.

1.1. Teknik Personel Sendikası (TEKSEN)

TEKSEN 12 Şubat 1970'te, kamu kesiminde çalışan teknik personel arasında faaliyet göstermek üzere İstanbul'da kurulmuştur. (Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, 1998)² Sendika kurucuları 30 kişidir. Başkan Niyazi Duranay, Genel Sekreter Engin Günçe'dir.

TEKSEN, kendisini memur sendikası olarak tanımlamamıştır. 4/10195 Sayılı Kararname ile çalıştırılan teknik personelin ne işçi olarak ne de memur olarak sendika hakkından yararlanabildiği, bu nedenle sendikanın Anayasa'da "çalışanlar" kavramına dayanarak kurulduğu ve Anayasal bir hak olan TİS ve grev haklarından yararlanıldığı Tüzükte belirtilmiştir.

O dönemde kamuda çalışan 30.000 teknik eleman vardır. Teknik elemanlar arasında yüksek mühendislerin mühendisi, mühendislerin teknik elemanları ve hepsinin işçileri küçük gördüğü bir bakış vardır. Ancak TEKSEN tüm teknik eleman grubunu bir arada örgütlemeyi hedeflemiştir. (Özkoç, 1999, s. 57) Teknik eleman kavramı mühendis ve mimarların yanında tekniker, teknisyen vb. konumlarda çalışanları da kapsamaktadır.

TEKSEN'in kuruluşundaki sloganları "Mühendis, Mimar, Teknisyen, Tekniker Yok, Teknik Eleman Var", "Memur Değil, İşçiyiz" şeklindedir. İşçi olma iddiasına mühendisler içinde "biz amele miyiz?" diyerek karşı çıkışlar olmuştur. O dönemdeki TMMOB yönetimi teknik elemanların ortaklaşa giriştiği eylemlere karşı çıkmıştır. Ancak TEKSEN'in aldığı eylem kararları uygulanmıştır. (Şolt, 1974)

TEKSEN, 18 Nisan 1970'de Ankara'da düzenlediği miting ve yürüyüşle ilk eylemini gerçekleştirmiştir. Bu mitingde kamu kesimindeki teknik elemanların her türlü sosyal güvenlikten yoksun çalıştırıldığı, memur mu yoksa işçi mi olduklarının kasıtlı olarak netleştirilmediği dile getirilmiştir.

29 Mayıs'ta meslek odalarıyla birlikte düzenlenen Genel Forum'da 1-2 Haziran 1970 tarihlerinde Türkiye çapında boykot kararı alınır. Boykota %90 katılım sağlanmasına karşılık 6 Temmuz'da yapılan ikinci boykotta ise katılım %30'lara düşer. (TSA, 1998)

1970 yılında özel mühendislik okulları, meslek odalarının ve öğrencilerin yürüttüğü mücadele sonrasında Anayasa Mahkemesi kararıyla devletleştirilir.

Süleyman Demirel başbakanlığındaki hükümet TEKSEN'in ve meslek odalarının itirazına rağmen yeni Personel Yasası ile kamuda çalışan mühendisleri memur statüsüne

---

² Sendikanın kurucularından Sedat Özkoç sendika Genel Kurulu'nun Ankara'da yapıldığını ve merkezinin Ankara'da olduğunu ifade etmektedir. (1999, s. 58)

geçirmiştir. Bu yasaya karşı eylemler yapılır. İnşaat Mühendisi olan Başbakan Süleyman Demirel Oda Onur Kurulu'na sevk edilir ve Onur Kurulu ihraç kararı verir.

Personel Kanunu Tasarısı'nın yasalaşmasıyla kamuda çalışan teknik elemanlar memur statüsüne geçirilir. 5 Eylül 1970'te toplanan Genel Kurul tüzük değişikliği yaparak sendikayı 624 Sayılı Devlet Personeli Sendikaları Kanunu'na göre çalışan bir hale getirilir. Böylece sendika, özel sektörde çalışan üyelerini kaybeder. Genel Kurul'da Başkanlığa Latif Karadağ, Genel Sekreterliğe Melih Altınoklar getirilir.

TEKSEN teknik elemanların sorunlarının tartışılması için, İzmir ve Elazığ'da Teknik Eleman Forumu düzenledikten sonra Ankara'da Genel Teknik Eleman Forumu düzenlendi. Forum'da teknik elemanların Personel Kanunu kapsamı dışına çıkarılması için mücadele kararı alınmıştır. Bu amaçla 4 Ocak 1971'den başlayarak iki hafta süreyle işbaşında boş oturma şeklinde direniş yapılması, isteklerin kabul edilmemesi halinde 18-19 Ocak'ta işe gitmeme eylemi yapılması kararlaştırılır.

Forumda alınan kararlar doğrultusunda kamuda çalışan 35.000 teknik personelin katılımıyla 2 hafta süreyle işyerinde iş yapmama eylemi gerçekleştirilir. Bu süreçte sendikaya 2000 yeni üye yapılır. Yapılacak olan genel boykotun hazırlıkları sürerken iktidar "teknik elemanların hakkı verilecek" şeklinde açıklama yapınca ruh hali değişir. Yapılan değerlendirmede katılımın %30'larda kalacağı görülünce "hükümetin verdiği teminata güvenilerek" eylemin durdurulduğu açıklanır. (Özkoç, 1999, s. 60 ve TSA, 1998, s 187)

Yürütülen mücadelelerin sonucunda TEKSEN'in üye sayısı 5.000'e ulaşmıştır. 12 Mart Muhtırasının ardından yapılan Anayasa değişiklikleri sonucunda diğer memur sendikalarıyla birlikte TEKSEN'in de faaliyetleri durdurulur ve malları hazineye geçer.

1.2. Tüm Teknik Elemanlar Derneği (TÜTED)

TEKSEN'in kapatılması üzerine teknik elemanları güçlü ve diri tutmak ve sorunlara dönük çalışmaları sürdürmek amacıyla 22 Eylül 1971'de Türkiye Teknik Elemanlar Birliği (TÜTEB) kurulur. TÜTEB'in Genel Başkanlığına Yavuz Önen, Genel Sekreterliğe ise TEKSEN'in Genel Sekreterliğini yürütmüş olan Melih Altınoklar getirilir. (Elektrik Mühendisliği, 1971)

Yapılan yasa değişikliklerinin ardından derneğin adı Tüm Teknik Elemanlar Derneği (TÜTED) olarak değiştirilir. (Küçükkaragöz, 1979)

12 Mart döneminde kamu çalışanlarının sendikal haklarının ortadan kaldırılmış olması nedeniyle öncelikli taleplerden birisi tüm çalışanlara grevli, toplu sözleşmeli sendika hakkı talebi olmuştur. Sendikalaşmanın nasıl olacağı konusu bu dönem tartışma konusu olmuştur. Bir kesim TEKSEN örneğinde olduğu gibi teknik elemanların ayrı bir örgütte örgütlenmeleri gerektiğini savunmuştur. Bu kesimin bazı argümanları şöyledir: Psikolojileri, alışkanlıkları itibarıyla küçük burjuva çevrelere yakın olan teknik elemanların işçi sendikalarında örgütlenmeleri, işçi sendikalarının gerçek hedeflerinden sapıtılması, yozlaşması, kararsız unsurlarla dolması gibi sonuçlara yol açabilir. Toplu sözleşmelerin hazırlanmasında zorluklar çıkabilir, işçilerle teknik elemanların çıkarları çelişebilir. Teknik elemanlar bir baskı grubu oluşturabilmek için kendi örgütlerini kurmalıdır. Teknik elemanların sendikal mücadelesi diğer memurlarinkinden ayrılamaz. Demokratik ülkelerde teknik elemanlar işçi sendikalarına üye olmuyor." (Kocabıyıkoglu, 1974) Bu itirazları aktaran TÜTED yöneticisi Neşet Kocabıyıkoglu, bu argümanlara karşın kol ve kafa emekçilerinin birliği açısından teknik elemanların işçi sendikalarında örgütlenmesi gerektiğini savunmaktadır.

1976'da Maden-İş'le TÛTED ortak bir panel düzenleyerek teknik elemanların çalıştığı işyerlerinde sendikaya üye olmalarının önündeki sorunları tartışmaya açmıştır. Bu dönemden sonra TÛTED'le, sendikalar arasında yakınlaşma olmuştur. (Daysal, 1999, s. 55)

TÛTED, Teknik Eleman Kurultaylarının düzenlenmesinde yer almış ve öncülük yapmıştır. TÛTED, dönem boyunca DİSK'in başını çektiği, TÖB-DER, TÛMDER, TÛSDER, TMMOB gibi örgütlerin güçbirliği çalışmalarında yer almıştır.

Bu dönemde TMMOB ile TÛTED arasında sıkı bir ilişki vardır. TMMOB yayınlarında tüm teknik elemanların grevli ve toplu sözleşmeli sendikal mücadelesini yürütmenin adresi olarak TÛTED gösterilmiştir. TÛTED ile TMMOB arasındaki ilişkinin bir boyutu da TÛTED yöneticilerinin bir kısmının aynı zamanda TMMOB yöneticisi olmasıdır. Örneğin 1974 yılında hayatını kaybeden İlhan Baysal hem TÛTED Genel Başkanlığını ve hem de TMMOB 2. Başkanlığı görevini aynı anda yürütmektedir.

TÛTED de 12 Eylül darbesiyle kapatılmıştır. (TMMOB, 2007a, s. 14)

1.3. TMMOB'daki Dönüşüm

12 Mart'tan çıkış döneminde TMMOB'nin 1973 yılında yapılan 18. Genel Kurulu'nda devrimciler yönetiminde çoğunluğu almış ve Teoman Öztürk Başkanlığa seçilmiştir.

TMMOB, bu dönemde teknik elemanların sendikal örgütlenmesi konusunu gündeminin ön sıralarına almıştır. TMMOB'nin örgütlülüğü açısından işyeri temsilciliklerinin kurulmasına başlanmıştır³, Birlik Haberleri yayınlanarak örgütün bütünlüğü sağlanmaya çalışılmıştır. Dönemin önemli çalışmalarından birisi 1974, 1975 ve 1976 yıllarında gerçekleştirilen Teknik Eleman Kurultayları olmuştur.

Dönemin TMMOB yöneticilerinin sınıf mücadelesine yaklaşımlarını göstermek açısından iki sembolik olay hatırlanmalıdır:

- 1975 yılında TMMOB Genel Sekreteri Çetin Uygur'un da içinde bulunduğu bir grup maden mühendisinin öncülüğünde işçilerle birlikte Yeraltı Maden-İş Sendikası kurulmuştur.

- TMMOB'nin devrimci dönüşümünde kendi kişiliğiyle de etkili olan Teoman Öztürk 1980 yılında TMMOB Genel Başkanlığı görevini bıraktıktan sonra DİSK'e bağlı Maden-İş Sendikası'nda uzman olarak çalışmaya başlamıştır.

1.4. Teknik Eleman Kurultayları

13-14 Nisan 1974'te düzenlenen Türkiye **1. Teknik Eleman Kurultayı** TMMOB'nin öncülüğünde gerçekleştirilmiştir. Kurultay'a 150 bin teknik elemanın 70 bin'ini bünyesinde barındıran 29 teknik eleman örgütünden mühendis, mimar, tekniker ve teknisyen delegeler katılmıştır. Kurultay'a sunularak kabul edilen bildirimlerin başlıkları şöyledir:

- Teknik Elemanların Hizmetlerini Halkımıza Gerekli ve Yeterli Bir Biçimde Sunamayışlarının Nedenleri

- Teknoloji İthalı ve Beyin Göçü

- Teknik Eğitim İle Uygulama Arasında Yaratılan Çelişki

---

³ İşyeri temsilciliklerinden beklentileri yansıtan bir yazı için dönemin TMMOB Genel Sekreteri İlker Akman'ın 1975 yılında yazdığı "Teknik Elemanların İşyerinde Örgütlenmesi Üzerine" (www.politeknik.org.tr) başlıklı yazısına bakınız.

- Teknik Personele Uygulanan Statünün Eleştirisi
- Teknik Elemanların Yönetimde Söz Sahibi Olmaları Gereği
- Teknik Elemanların Sendikal Haklara Kavuşmaları ve Teknik Eleman İş Kanununun Getirecekleri

Bu bildirilerin dışında “Teknik Personel İş Kanunu Tasarısı Taslağı” kurultaya sunulmuş ve kabul edilmiştir. Taslak kamuda ve özel sektörde çalışan bütün teknik elemanların 1475 sayılı yasaya tabi olarak grev ve toplu sözleşme hakkına sahip olmasını, teknik elemanların idari işlerde görevlendirilememesini, diğer işçilerle aradaki farkların giderilmesini içermektedir. (Mimarlık, 1974)

Bu dönemde meslek odalarının farklı kesimleri (işçi, kamu çalışanı, bağımsız çalışan, işveren) barındırması nedeniyle grevli toplu sözleşmeli sendikal hak mücadelesine öncülüğü tam anlamıyla yerine getiremeyeceği, bu göreve TÜTED’in öncülük yapabileceği düşüncesi hakim olmuştur.

Teknik elemanların sınıfsal konumu doğal olarak önemli tartışma konularından birisidir. 1975 yılında yapılan **2. Teknik Eleman Kurultayı**’nın hazırlık sürecinde bakış açısı şu şekilde ortaya konulmuştur:

“Teknik elemanlar çalışanların bir kesimini oluştururlar. İşçi sınıfı gibi homojen bir yapıya sahip değillerdir. Genel olarak üretim süreci içerisinde yerleri, artı değer yaratabilmeleri, üretim araçlarına sahip olmayıp, işgüçlerini satmaları, onları işçi sınıfına yaklaştıran özelliklerdir. Kökenleri, alışkanlıkları, toplumsal yaşantıları itibarıyla küçük burjuva çevrelere yakındırlar. Ancak birer ücretli olarak çıkarları onları gün geçtikçe işçi sınıfına daha çok yaklaştırmakta, işçi sınıfıyla omuz omuza getirmektedir.” (Birlik Haberleri, 1975)

1976 yılında gerçekleştirilen **3. Teknik Eleman Kurultayı** Kararlarında da yaklaşım benzer şekilde ortaya konulmuştur:

“Teknik eleman topluluğu birbirinden farklı sosyal sınıflar içinde yer alan değişik kesimlerden oluşan heterojen bir yapıya sahiptir.”

Bu yapı içinde teknik elemanların çok büyük bir kesimi ücretli emekçilerdir. Üretim araçlarının mülkiyetinden yoksundurlar. İş güçlerini ücret karşılığında satarlar.

Üretim içinde olanları, üretim sürecinde işçi sınıfının yanındadır. Birer ücretli emekçi olarak çıkarları tekellerin egemenliğindeki kapitalist sistemde işçi sınıfının çıkarlarıyla aynı doğrultudadır. Bu gerçekler özellikle 1965 sonrası Türkiye koşullarında çok daha açık bir biçimde su yüzüne çıkmış ve teknik elemanların büyük bir kesiminin birer ücretli emekçi olarak işçi sınıfının ve diğer kitlelerin yanında olduklarını göstermiştir,

Devlet sektöründe ve Özel sektörde çalışan ücretli büyük çoğunluğun yanında küçük bürolarda ücretli olarak çalışan veya küçük büro sahibi olan teknik elemanlar ve ayrıca üretim araçlarına sahip olarak sermaye kesiminin içinde olan teknik elemanlar vardır. Ancak bütün bu farklılıklar, teknik elemanların genel olarak ücretli emekçiler olma gerçeğini ortadan kaldırmaz.”

Kurultay kararlarında “elit sendikalar yerine mevcut işyeri sendikalarında örgütlenmenin doğruluğunun ortaya çıktığı” ifade edilmektedir. Teknik elemanların ekonomik ve demokratik haklar mücadelesini yürütecek kuruluşlar olarak da “tüm teknik eleman örgütleri ve yapısı gereği tüm teknik elemanları bünyesinde barındırabilecek ve kaynaştırabilecek olan teknik elemanların demokratik kitle örgütü TÜTED” adres gösterilmektedir.

Çalışmaların verimli sürmesi için öneriler ise şöyledir:

- Kamu kesiminde teknik elemanların grevli ve toplu sözleşmeli sendikal hakları için genel planda mücadele verilirken, yasal olarak sendikalaşması olanaklı olan özel kesimde çalışan teknik elemanların sendikal haklarını kullanmaları sağlanmalıdır. Bu amaçla, özel kesimdeki işyerleri taranmalı, pilot bölge çalışmaları yapılmalı, bu çalışmalar için tüm teknik eleman örgütlerinde oluşturulacak birimlerin (komisyonlar) koordinasyonu ve çalışmalarının değerlendirilmesi TÜTED tarafından sağlanmalıdır.

- Sendikal harekette işten atılan, baskıya uğrayan teknik elemanlar için tüm örgütlerin katkısıyla "sendikal mücadele fonu" kurulmalıdır.

Kurultay sendikal haklar mücadelesini bağımsızlık ve demokrasi mücadelesine tabi olarak, teknik eleman kitlesinin en geniş tabanı ile birlikte örgütlerini bir eylem planı etrafında birleştirmek, sürekli ilişki, haberleşme ve dayanışmayı sağlamak için bir oluşum ihtiyacını dile getirmiştir. "Mücadelenin programlaşması, sürekli kılınması ve çalışma biçiminin saptanması için" kurultaya katılan tüm örgüt yetkililerinin en kısa zamanda toplanması gerektiğini ve çalışmaların yürütülmesi görevinin TÜTED'e verildiği de karara bağlanmıştır.

Kurultay, teknik elemanların sendikal haklar mücadelesinin gelişebilmesi için tüm çalışanların demokratik kitle örgütlerinin bir araya geldiği bir "Çalışanlar Kurultayı" düzenlenmesi önerisini de ifade etmiştir.

3. Teknik Eleman Kurultayı'na katılan örgütler şöyledir: TMMOB ve bağlı 17 Oda, TÜTED, Arkeologlar Derneği, İç Mimarlar Derneği, Jeologlar Derneği, Kimyagerler Derneği, PTT Teknisyenleri Derneği, Tapu Kadastro Meslek Okulları Mezunları Derneği, Teknik Ormancılar Derneği, Topograflar Derneği, Tüm Yüksek Tekniker ve Teknikerler Derneği, Türk Prospektörler Derneği, Türkiye Jeofizikçiler Derneği, Türkiye Jeomorfoloğlar Derneği, Türkiye Teknik Öğretmenler Derneği, Türkiye Yapı Teknisyenleri Derneği, Türkiye Ziraatçılar Derneği.

1.5. Torino Konferansı

1975 yılı Şubat'ında uluslararası sendikal örgütlerin katkılarıyla Torino'da "Mühendisler, İdari Personel ve Teknisyenlerin Uluslararası Sendikal Konferansı" adı altında geniş bir toplantı düzenlendi. Bu toplantıya Türkiye'den TÜTED ve Teknikerler Derneği'nden 3 kişilik bir delegasyon katılmıştır. (Daysal, 1999, s. 55)

TÜTED bu toplantının belgelerini yayınlamıştır.

Uluslararası Sendikal Konferans belgelerine göre (TÜTED, 1976) Konferansa 26 ülkeden 48 teknik eleman örgütü katılmış ve "Uluslararası Elbirliği Üzerine", "Mühendislerin, İdari Personelin ve Teknisyenlerin (MİPT) Toplumun Dönüşümündeki Rolü", "Taleplerle İlgili Temel İlkeler", "Ücretli Bulucuların Haklarıyla İlgili Tavsiye", "Sürekli Oluşum Üzerine Tavsiye" başlıklı kararlar almıştır.

Konferans Sonuç Bildirgesi'nde "MİPT'ler ve bilim adamları, diğer emekçi kesimlerin sendikal hareketine bağlantılı bir hareketle, her kesimin kendine özgü özelliklerine saygılı olma ilkesiyle ve diğer emekçilerle kaynaşarak, toplumun yönetiminin tüm sorumluluğunu sadece kafa işçilerine vermeyi amaçlayan teknokratça yaklaşımları geriletebilecektir" denilmektedir. (TÜTED, 1976, s. 28)

Konferans, dile getirilen ekonomik, demokratik taleplerin yanı sıra;

"- Çok uluslu şirketlerin emperyalist ve hükmedici niteliklerini tartışma konusu yapmak amacıyla onlarla mücadeleyi geliştirmek için;

- Birleştirici bir niteliği olan ortak güvence kavramını hukuk düzeyinde geliştirmek için;

- Nitelikleri ve sınıflandırmaları güvence altına alan temel ölçütlere dayanan bir tam istihdamın gelişmesi için;

- Daha geniş anlamda olan sürekli eğitimin bir parçası olarak ve herkes için açık bir sürekli oluşum olanağının gelişmesi için;

- Yaratıcı çalışmaları ulusların ortak zenginliğini oluşturan ücretli bulucular için güvenceler talep ederek,

- Kadınların, hiçbir ayırım yapılmaksızın, kafa işçilerinin tüm işlerine ve kademelerine ulaşabilmeleri için,

acil ve somut öneriler yapmayı gerekli görmüştür” (TÜTED, 1976, s. 29) diyerek bu konuların altını çizmiştir.

Konferansta alınan kararlar ve tartışılan konular sonraki yıllarda TMMOB ve TÜTED’in çizgisinde etkili olmuştur.

1.6. Pratik Çalışmalar (70’li Yıllar)

1970’li yıllarda teknik elemanların sendikalaşma mücadeleleri ortaya çıkmıştır. Dönemin Birlik Haberleri ve diğer yayınlarından derleyebildiğimiz bazı örgütlenme ve direnişler şöyledir.

PETKİM-İPRAŞ: İşçiler, teknik elemanlar ve diğer sendikal haklara sahip personel DİSK’e bağlı Türkiye Petrol ve Kimya Sanayii İşçileri Sendikası’na üye iken Türk-İş’e bağlı Petrol-İş işveren desteğiyle üye kaybına başlar. Ancak amaçlarına ulaşamayınca baskılar ve işten atmalar başlar. İçinde mühendislerin de olduğu 13 kişi işten atılır. TMMOB mücadeleye sahip çıkar ve şöyle der: “Kıyım uğrayan teknik elemanlar, örgütlerinin maddi ve manevi güvencesi altına alınacak ve yalnız bırakılmayacaklardır. TMMOB bu konuda kendi payına düşen görevi yerine getirecektir...” (Birlik Haberleri, S. 43)

- **ALTINOK MÜHENDİSLİK:** İstanbul’da Altınok Müşavir Mühendislik Firmasında çalışan 15 teknik elemanın sendikalaşmasına karşın işveren sendikayı tanımaz ve toplu sözleşme çağrısını reddeder. (1976) Bunun üzerine grev başlatılır. TMMOB, TÜTED İstanbul Şubesi ve Bank-İş Sendikasının ortak yaptığı açıklamada yapılan grevin “Teknik eleman kesiminde grevli toplu sözleşmeli sendikalaşma hakkını elde etmek için ilk kez bu nitelikte bir örgütlü mücadele örneği veren” bir direniş olduğu ifade edilir.

- **DOLSAR MÜHENDİSLİK:** 24 işçi ve teknik eleman adına Sosyal-İş Sendikası TİS imzalamıştır.

- **GEMAŞ**’ta (Genel Mühendislik Hizmetleri AŞ) çalışan 36 işçi ve teknik eleman Sosyal-İş’ e üye olmuş ve işverenin uzlaşmaz tavrı sonucu 1978 yılında greve çıkmıştır.

- **METAG MÜHENDİSLİK BÜROSU**’nda 1976 yılında grev kararı alınmıştır.

- **SİSAG GREVİ** : İşyerinde çalışan 180 kişinin büyük kısmı teknik elemanlardan oluşmuştur. İşçilerin örgütlenerek TİS çağrısı yapması üzerine örgütçülerden 9 kişi işten atılmışlardır. Ancak işçilerin kararlı tutumları sonucu işveren TİS masasına oturmak zorunda kalmıştır. Bu dönemde SİSAG’da yapılan projelerin başka bürolarda yapılarak grev kırıcılığı

yapılmasına karşı Mimarlar Odası Onur Kurulu bu bürolara cezalar vererek greve destek olmuştur.⁴

ERALKO: İstanbul'da 50 teknik elemanın çalıştığı Eralko Proje ve Mühendislik firmasında DİSK'e bağlı Teknik-İş Sendikası örgütlenerek toplu sözleşme yetkisini almıştır.

MERSİN SODA FABRİKASI: 1978 Ağustos'unda Mersin Soda Fabrikası'nda Petkim-İş üyesi işçilerin greve gitmesi üzerine, mühendisler de grevin başladığı gün sendikaya üye olarak greve katılmışlardır. Aylarca süren grev ve direnişlerde TMMOB'de işyerindeki 21 üyesinin yanında yer almıştır. TMMOB Sosyal Güvenlik Fonu'ndan grevci işçilere sembolik bir destek sağlayabilmiştir. İşverenin lokavt ilan ettiği grev yaklaşık 1 yıl süren mücadelenin sonunda sendikanın işverenle imzaladığı sözleşmeyle sona ermiştir. Ancak toplu sözleşme mühendisleri kapsam dışı bırakmış ve işçilerle dayanışma ve birlik içinde 1 yıllık zorlu bir süreci göğüsleyen mühendisler işten atılmıştır.

29 HAZİRAN ve 19 EYLÜL 1979 EYLEMLERİ: TMMOB tarihinin önemli köşe taşlarından olan 29 Haziran ve 19 Eylül 1979 eylemleri de bu dönemde gerçekleştirilmiştir. TMMOB 29 Haziran tarihi için 30 kadar işyerinde işyeri temsilcileriyle bir araya gelerek sorunları tartışmak yönünde plan yapmıştır. Ancak bu tarihte 134 işyerinde 2 ile 4 saat süren geniş katılımlı toplantılar gerçekleşmiş ve beklentileri aşmıştır. TMMOB bu toplantılara 7500 mühendisin katıldığını açıklamıştır. Ardından il toplantıları yapılmış ve oluşan atmosfer içinde Birlik ve Oda yöneticileri 19 Eylül 1979'da bir günlük iş bırakma eylemi yapılmasına karar vermiştir. CHP Hükümetinin engelleme çabalarına karşın eylem 55 ilde, 740 işyerinde, onbinlerce mühendis ve mimarın katılımıyla hayata geçmiştir. Eyleme diğer demokratik örgütleri, teknik elemanlar ve sendikalar da destek vermiştir.

1.7. 70'lerin Mühendisleri

Mimarlar Odası tarafından başlatılan ve TMMOB tarafından sahiplenilerek yürütülen "Mühendisler-Mimarlar" araştırması dönemin yaklaşımlarına ilişkin bize bazı fikirler vermektedir. Araştırma hazırlıkları 1975 yılında başlamış, görüşmeler 1976 yılında yapılmış ve sonuçları 1978 yılında yayınlanmıştır. (Artun, 1999)

- "Mühendisler-Mimarlar" araştırmasının verilerine göre 1975 yılında TMMOB üye sayısı 49.990'dır.

- TMMOB üyelerinin %16,2'si özel kesim ücretli, %6,1'i kamu kesimi işçi, %57'si kamu kesimi memur, %13,1'i büro-firma sahibi, %7,6'sı büro-firma ortağı'dır. Yani toplamda %79,3'lük bir kesim ücretlidir. Bu araştırmada tesbit edilen işsizlik oranı %1,3'tür.

- Memurlar bu dönemde sendikalaşmadığından dolayı sendikalaşabilecek statüye sahip olanlar (özel kesim ücretli ve kamu kesimi işçi) TMMOB genelinde %22,3'tür.

- Sendikalaşabilecekler içinde sendikalaşma açısından bakıldığında TMMOB genelinde %14,9 sendikalı vardır. Kamu'da çalışan sendikalaşabilecekler içinde sendikalaşma oranı %48, özel sektörde ise %2,4'tür.

- Sendikal örgütlenme türü açısından görüşler şöyledir: 'Sadece mühendis ve mimarlara ait sendikalar' %25,6 , 'sadece teknik elemanlara ait sendikalar' %55,3 , 'işçi sendikaları içinde sendikalaşma' %13,4 , 'sendikalaşma gereksizdir' %1,9 oranındadır.

⁴ SİSAG Greviyle ilgili geniş bir yazı için bkz: [SİSAG GREVİ:Türkiye'nin İlk ve Belki de Tek Beyaz Yakalılar Grevi-Yücel Akçüreç](#) , www.politeknik.org.tr

- Kendini tanımladığı sınıf açısından %2,7 burjuva, %23,5 küçük burjuva, %24,1 işçi olarak tanımlamış, geri kalan cevap vermemiştir (hiçbiri, fikri yok, cevapsız).

- Mühendis ve mimarların çıkarlarının savunulmasında en tutarlı yol üzerine görüşlerde en büyük grubu %47 ile sendikalaşma oluşturmakta, sonrasında %35,6 ile meslek odaları, %10,7 ile tüm teknik elemanları kapsayacak örgütlenme, %3,3 ile kişisel çabalar ve %1,8 ile bir siyasi parti kurma veya mevcut birine katılma/destekleme cevapları gelmektedir.

- Savunulan ‘toplumsal-ekonomik sistem’ açısından %44,4 sosyal demokrasi, %24,5 karma ekonomi, %12,5 sosyalizm, %5,1 devletçilik, %3,1 Batı Avrupa Tipi Kapitalizm, %2,9 mevcut olan düzen cevapları verilmiştir.

- ‘Sizce ulusal çıkarlar açısından hangi parti iktidara gelmelidir’ sorusuna CHP diyenlerin oranı %50’nin biraz üstünde iken MHP %1 civarı, MSP %1,2 civarı, AP ise %5 civarı çıkmıştır. Sosyalist partileri destekleyenler %3’e yakındır.

Yukarıda aktarılan verileri konumuz açısından değerlendirdiğimizde ortaya şu sonuçlar çıkmaktadır:

1960’lardan itibaren öğrencilerde ortaya çıkan sol eğilim mühendislere yansımış ve çoğunluğu sosyal-demokrat ve sosyalist eğilimli hale gelmiştir. (1977 seçimlerinde CHP’nin oy oranının %42 olduğu da göz önünde tutulmalıdır.) Bununla birlikte TMMOB’nin bu dönemdeki sınıfsal söyleminin ve çabasının temsil ettiği kitleye (sosyal demokrasi ağırlıklı) göre daha solda olduğu görülmektedir.

Bu dönemde TMMOB, TÜTED vb. örgütler sürekli olarak “işçilerle birlikte sendikalaşma” vurgusu yaparken mühendisler içinde bu fikri savunanların oranı %13’lerde kalmaktadır. Sendikalaşabilecek durumda olan mühendislerin (%22,3), ancak %14,9’u yani genelin %3,3’ü sendika üyesidir. Kamu kesiminde işçi pozisyonunda olan mühendislerin sendikalaşma oranı yarıya yakın iken, özel kesimde çalışanlarda bu oran %2,4’te kalmaktadır. Bu yıllarda sendikaların genel üye sayılarıyla karşılaştırıldığında mühendislerin sendikalaşma oranları oldukça düşük kalmaktadır.

2. 12 EYLÜL SONRASI

12 Eylül dönemi tüm devrimci muhalefetin ezilmesi, DİSK’in kapatılması süreçleriyle birlikte mühendislerin mücadelesi açısından da geriye çekilmenin olduğu bir dönemdir. Bu dönemde TÜTED kapatılmıştır. TMMOB, kapatılmamış ancak çalışmalarını kısıtlanmış, bir çok TMMOB yöneticisi tutuklanmış, bazı birimleri bir süre kapalı kalmıştır.

Sendikal hakların büyük oranda rafa kaldırıldığı 80-84 döneminin ardından yeni yasalar altında çok sınırlı şekilde sendikal faaliyetler yeniden yürütülmeye başlanmıştır. 1986 yılı sonunda başlayıp 3 ay süren NETAŞ grevi dönemin atmosferini değiştiren önemli bir işlev görmüştür. Bağımsız Otomobil-İş Sendikası’nda örgütlü olan NETAŞ işçileri bu sınırlı şartlara karşı grev yapılabildiğini kanıtlamış ve işçi hareketinin yeni dönemi için önemli bir örnek oluşturmuştur. Ancak grev döneminde talepleri büyük oranda kabul etmek zorunda kalan patronlar grevin ardından pazar kayıplarını gerekçe göstererek çok sayıda işçiyi işten çıkartmıştır. Bu dönemde yaklaşık 500 mühendis ve 500 teknik eleman ile büro personelinin çalıştığı işyerinde mühendisler, teknik elemanlar ve büro personeli Toplusözleşme kapsamı dışında bırakılmıştır. Yapılan toplu işçi çıkarmalarının ardından sendikaların yetkisi düşmüştür. Toplu işçi çıkarmalarının yaşandığı dönemde bu saldırılara alet olmayı reddeden mühendisler de işçilerle birlikte işten çıkarılmıştır. (Elektrik Mühendisliği, 1988) İşçi hareketinde oluşturduğu ileri örneğin yanında NETAŞ grevi sonrasında yaşananlar, işverenlerin saldırıları açısından da gelecek dönemin ipuçlarını barındırmıştır.

12 Eylül'den çıkışın işareti olarak gelişen ve Bahar eylemleri olarak anılan 1989-1991 döneminde yükselen işçi hareketi bazı sorunların bir dönem görülmesini engellemiştir. Ancak 1991 sonrası, sermayenin ve devletin sistemli saldırısı karşısında işçi hareketi oluşturduğu mevzileri de kaybetmiştir. Reel sosyalizmin çöküşünün yarattığı ortamda solun ideolojik ve politik etkisinin son derece zayıflamış olması dönemin önemli unsurlarındandır.

12 Eylül sonrasında kamu çalışanlarının da eski örgütlülükleri dağıtılmıştır. Ancak 12 Eylül'ün ilk dönemi atlatıldıktan sonra Eğitim-Der, Bem-Der, PTT Çayad gibi dernekler kurulmuş, ardından sendikalaşma komisyonları gündeme gelmiş ve 1990 yılında kitlesel şekilde kamu çalışanları hareketi ortaya çıkmıştır. Kamu çalışanları yasalara rağmen fiili olarak sendikalarını kurmuşlar, kapılara vurulan mühürleri sökmüşlerdir. Kamu çalışanlarının işçileşmesine vurgu yapılmış ve ortak çalışanlar yasası talebi öncelikle dile getirilmiştir. Kamu çalışanı mühendisler de diğer kamu çalışanlarıyla birlikte süreçte yer almışlardır.

Farklı statülerdeki çalışanların (işçi, kamu çalışanı, taşeron işçisi) ortak örgütlenmesi açısından en ileri düzeydeki çaba Enerji Yapı Yol-Sen'de görülmüştür. KESK'in, fiili-meşru-militan mücadele temelinde oluşmuş bulunan kamu çalışanları hareketini 2001 yılında çıkan Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu'na uydurma eğilimi sonucunda bu çaba kesintiye uğramıştır.

Kamuda 100 000 civarında mühendisin istihdam edildiği ifade edilmektedir. (Daşdemir, 2007, s. 195) Yine TMMOB üyelerinin %30'unu oluşturan 70 000 kadarının kamuda çalıştığı belirtilmektedir. (Tombul, 2007, s. 32)

2.1. 90'ların Mühendisleri

TMMOB tarafından 1998 yılında yapılan "Türkiye'de Mühendis-Mimarlar ve Meslek Örgütlenmeleri" başlıklı araştırmanın verileri bize mühendislerin sendikalara ve diğer çalışanlara bakışına ilişkin bazı verileri vermektedir. (Köse ve Öncü, 2000)

Çalışmanın verilerine göre ücretli mühendis ve mimarların (MM) çalıştığı işyerlerinin %46,6'sında sendika üyesi olmasına karşılık ücretli MM'lerin ancak %11,7'si sendika üyesidir. Özel işyerlerinde ise sendikalı MM'lerin oranı %0,5'e düşmektedir. Araştırmada bir veri sunulmamakla birlikte kamu ücretli kesimde de sendika üyesi olanların (%25,7) önemli kısmının memur statüsünde çalışanlar olduğu tahmin edilebilir.

Tablo 1. Ücretli MM'lerin İşyerinde Sendikalaşma Durumu

	Özel Ücretli		Kamu Ücretli		Toplam	
	Sayı	Sütun (%)	Sayı	Sütun (%)	Sayı	Sütun (%)
Sendika Var	441	28,7	850	68,9	1291	46,6
Sendika Yok	1097	71,3	384	31,1	1481	53,4
Toplam	1538	100,0	1234	100,0	2772	100,0

Kaynak: (Köse ve Öncü, 2000, s. 214)

Tablo 2. Ücretli MM'lerin Bir Sendikaya Üye Olma Durumu

	Özel Ücretli		Kamu Ücretli		Toplam	
	Sayı	Sütun (%)	Sayı	Sütun (%)	Sayı	Sütun (%)
Sendika Üyesi	8	0,5	324	25,7	332	11,7
Sendika Üyesi Değil	1557	99,5	937	74,3	2494	88,3
Toplam	1565	100,0	1261	100,0	2826	100,0

Kaynak: (Köse ve Öncü, 2000, s. 214)

Ücretli MM'lerin %60,6'sı MM'lerin diğer çalışanlardan bağımsız bir sendikada örgütlenmesi gerektiği düşüncesindedir. Bu oran kamuda çalışanlarda %68,7'ye kadar yükselmektedir.

Tablo 3. Ücretli MM'lerin “MM'lar İçin Diğer Çalışanlardan Bağımsız Bir Sendika Olması Gerektiği” Görüşüne Katılım Durumu

	Özel Ücretli		Kamu Ücretli		Toplam	
	Sayı	Sütun (%)	Sayı	Sütun (%)	Sayı	Sütun (%)
Katılıyorum	834	54,0	860	68,7	1694	60,6
Katılmıyorum	401	26,0	282	22,5	683	24,4
Fikrim Yok	309	20,0	109	8,7	418	15,0
Toplam	1544	100,0	1251	100,0	2795	100,0

Kaynak: (Köse ve Öncü, 2000, s. 214)

Mühendisler içinde diğer çalışanlardan bağımsız bir sendika fikri yaygın olmakla birlikte bu yönde dikkate değer bir girişim sözkonusu olmamıştır. Bu konuda rastlayabildiğimiz bir örnek 1993 yılında kurulmuş olan Tüm Teknik Elemanlar Sendikası (TES)'tir. TES, “kamuda ve özel sektörde çalışan tüm teknik elemanların sendikaya katılabileceğini” ilan etmiş, TEKSEN deneyimine sahip çıkmıştır. (Harita Bülteni, 1993, s.5) Ancak sendikanın sonraki süreçte bir etkisi ve çalışmasına rastlanmamaktadır.

Kamuda çalışan memur statüsündeki mühendisler, kendi hizmet kollarında kurulmuş bulunan sendikalara üye olmaktadır. Kamu çalışanı sendikalarında mühendislerin sendikalaşma eğilimlerinde diğer çalışanlardan önemli farklılıklar bulunmamaktadır. (Tekin, 2003, s. 25; Güner, 1999, s. 83)

2.2. BMİS Teknik Elemanlar Bürosu

DİSK'e bağlı Birleşik Metal İşçileri Sendikası (BMİS) 14. Olağan Genel Kurul kararlarına dayanarak 1998 yılında bir Teknik Elemanlar Bürosu oluşturmuştur. Bu büroda

konuya duyarlı mühendisler de istihdam edilerek teknik elemanları sendikalaşmaya davet eden broşürler çıkarılmış ve “Teknik Elemanlar ve Sendikalar Sempozyumu” düzenlenmesinin de bulunduğu çalışmalar yapılmıştır.

BMİS, Büronun amacını “toplu sözleşmelerde işverenler tarafından kapsam dışı tutulan mühendis, teknisyen, tekniker ve büro emekçilerini sendikal örgütlülüğe katmak ve sendikanın çalışmalarını bu alanlarda da geliştirmek” olarak tarif etmiştir. (BMİS, 1999, s. 6)

Teknik Elemanlar Bürosu (TEB) çıkardığı programındaki faaliyet hedeflerinden bazıları şöyledir: (BMİS, 1999a, s. 9-10)

- Teknik Elemanlar potansiyelini örgütlü ve sendikalaşmış bir güce dönüştürmek
- Pilot işyeri ve alanlar belirleyerek teknik elemanlarla temas kurmak, sendikalaşmalarını sağlamak
- Sendikanın işyeri temsilcileri ile teknik elemanları buluşturan toplantılar düzenlemek
- Mavi Yakalılar/Beyaz Yakalılar arasındaki yapay ayrımın kaldırılması yönünde pratik adımlar atmak
- Toplu İş Sözleşmelerinde, kapsam dışı bırakılan Teknik Elemanların kapsam içerisine alınması için çalışmalar yapmak.

Büro, örnek olarak Almanya’da beyaz yakalıların örgütlenmesini incelemiş ve düzenlenen sempozyuma deneyimlerini aktarmak üzere Almanya’dan Mercedes Benz Beyaz Yakalılar Temsilcisi’nin de katılımı sağlamıştır. (BMİS, 1999a, 49-66; BMİS, 1999b, s. 61-65)

Teknik Elemanlar Bürosu tarafından 22-23 Mayıs 1999 tarihlerinde düzenlenen sempozyumda da “Teknik Elemanların Sınıfsal Konumu”, “Emek Sürecinde Değişimler”, “TMMOB Mimarlık, Mühendislik Projesi, Sonuçlar, Yorumlar”, “Teknik Elemanların Talepler Kataloğunun Sunulması”, “Türkiye ve Dünyada Teknik Elemanların Sendikal Deneyimleri”, “Türkiye’de Teknik Elemanların Sendikal Örgütlenmesi”, “Teknik Elemanların Sendikal Örgütlenmesi: Engeller, Olanaklar Sendikalara Düşen Görevler”, “Teknik Elemanların Örgütlenmesinde Değerlendirme ve Açılımlar” başlıklarında sunumlar ve tartışmalar yapılmıştır.

Sempozyumda ülkemize ilişkin sunulan somut çalışma ise Asil Çelik deneyimidir. Yapılan aktarıma göre Asil Çelik deneyimi özetle şu şekildedir :

1974 yılında özel bir şirket olarak kurulan Asil Çelik 1980’lerin başında zor duruma düşmüş ve 1982 yılında hisseleri devlet tarafından satın alınmıştır. 1998’de de özelleştirme kapsamına alınmıştır. Toplusözleşmede kapsam dışı bırakılan personel 657’li sayılmış ve hak gasplarına uğramıştır. Örneğin yemek hakkı elinden alındı ve ücret zamları devlet memurlarına paralel hale getirilmiştir.

Sorunlara çözüm bulmak için Genel Müdürle de görüşülerek, 199 kapsam dışı personelden 19 mühendis, 23 teknisyen ve 48 büro çalışanı olmak üzere 120’si sendikaya üye yapılmıştır. Ancak bu kalıcı bir örgütlenmeden çok güncel sorunların çözümüne yönelik bir tercih olmuştur. Bir süre sonra yemek sorunu çözülmüştür. Üyelikler aidatlı üyeliğe dönüşmemiş ve toplu iş sözleşmesinde kapsam dışı statüsü devam etmiştir. (Değimli, 1999, 68-69)

Teknik Elemanlar Bürosunun çalışmaları 2-3 yıl kadar sürdükten sonra sönümlenmiştir.

2.3. TMMOB'nin Çalışmaları

TMMOB ve bağlı odalar bünyesinde mühendislerin sınıfsal konumlarına dikkat çeken ve işçilerle birlikte örgütlenmesi gereğine vurgu yapan çalışmalar olmuş, komisyonlar kurulmuş, toplantılar düzenlenmiştir. Bu çalışmaların birisi 2007 yılında düzenlenen “TMMOB Mühendislik, Ücretlendirme ve İstihdam Sempozyumu” olmuştur.

TMMOB 39. Genel Kurulu'nda alınan “Ücretli ve İşsiz Mühendisler Kurultayı yapılması” şeklindeki kararın bazı değişikliklere uğrayarak hayata geçirilmesiyle Sempozyum yapılmıştır.

Sempozyum hazırlıkları kapsamında 8 bölge toplantısı yapılarak mühendislerin sorunları, talepleri ve çözüm yolları tartışılmıştır. 22-23 Eylül 2007 tarihlerinde İstanbul'da Yıldız Teknik Üniversitesi'nde düzenlenen Sempozyumda ise oturum başlıkları şöyledir: “Çalışma Yaşamında Ücretli, İşsiz Mühendis, Mimar ve Şehir Plancıları”, “Mühendislik, Mimarlık, Şehir Plancılığında Çalışma Yaşamını Düzenleyen Yasalar”, “Sempozyum Bölge Toplantıları” Sonuçlarının Sunulması, “Ücretli ve İşsiz Mühendis, Mimar ve Şehir Plancıları Örgütlenmesinde Odalar, TMMOB ve Sendikalar”, “Ücretli ve İşsiz Mühendis, Mimar ve Şehir Plancıları Forumu”. (TMMOB, 2007b)

Sempozyum sonuç bildirgesinde işyeri sendikacılığı ve meslek sendikacılığının doğru bulunmadığı vurgulanarak işkolu sendikalaşması ekseninde çalışanların ortak örgütlülüğü savunulmuş ve TMMOB üyeleri işkollarındaki sendikalara üye olmaya çağırılmıştır. Odaların da bu doğrultuda sendikalaşma bilinci oluşturmaya ve sendikalaşma çalışmalarına aktif destek olması gereği vurgulanmıştır. Sendikalar da ilgili oldukları sınıfsal alanı bütünüyle kapsamaya davet edilmiş meslek odaları ve sendikaların ortak mücadele programları oluşturması gereği dile getirilmiştir. (TMMOB, 2007b, 263-264)

TMMOB 40. Olağan Genel Kurulu'nda da Ücretli ve İşsiz Mühendis, Mimar ve Şehir Plancıları Kurultayı düzenleme kararı almış ve hazırlıklarına başlamıştır.

2.4. IBM İşçilerinin Sendikalaşma Mücadelesi

IBM Türkiye'de çalışan 400 kişiden 260 kadarının Tez Koop-İş Sendikası'nda örgütlenme süreci devam etmektedir. IBM çalışanlarının 200 kadarı mühendis olduğundan dolayı sendikalaşma sürecine Elektrik Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi başta olmak üzere TMMOB'a bağlı odalar da destek vermiştir.

IBM'de 1968'den beri varolan, ancak işyeri sendikası olduğundan 12 Eylül döneminde getirilen sendikal barajların altında kaldığı için TİS yetkisi olmayan Bil-İş Sendikası vardır. Sendika işyerinde etkisiz bir şekilde varlığını sürdürmektedir. Ancak 5 yıldır zam alamayan IBM çalışanlarının 260 kadarı 2008 yılı içinde toplu sözleşme yapabilmek için Türk-İş'e bağlı Tez Koop-İş Sendikasına üye olmuştur.

IBM yönetimi bu süreçte 3 çalışanı işten çıkarmış, mahkemeye işkolu itirazında bulunmuş, ancak itirazı reddedilmiştir.

EMO İstanbul Şubesi ve Tez Koop-İş Sendikası tarafından IBM örneği çerçevesinde diğer işyerlerindeki bilişim çalışanlarının örgütlenme eğilimini geliştirmek için paneller, toplantılar vb. düzenlenmektedir.

IBM çalışanları, bilişim sektörünün özelliklerine uygun örgütlenme yöntemleri de geliştirmeye çalışmaktadır. IBM'in bulunduğu bina önünde 8 hafta boyunca Çarşamba günleri yapılan Plaza eylemleri konuyu güncel tutmayı ve diğer bilişim çalışanlarının da konuya ilgisini çekmeyi hedeflemiştir.

3. SENDİKALAŞMANIN ÖNÜNDEKİ ENGELLER

Özellikle özel sektörde çalışan mühendislerin yok denecek kadar az sendikalaşıyor olmasının işyerindeki konumdan, sendikalardan ve genel eğilimlerden kaynaklanan boyutları vardır.

3.1. İşyerindeki Konum

Ücretli mühendislerin sendikalaşmasını engelleyen bir yasal düzenleme yoktur. 2821 Sayılı Sendikalar Yasası'nda "işyerinin bütününe sevk ve idare eden işveren vekillerinin sendikaya üye olamayacağı" şeklinde bir kısıtlama sözkonusudur. Mühendisler çalıştıkları işyerlerinin birçoğunda imalat şefi, müdür vb. konumda çalışmakta ve işveren vekili olarak değerlendirilmektedirler. Yasayı yeterince bilmemenin de etkisiyle yasadaki düzenleme işveren vekili konumundakilerin tümü için engel olarak görülmektedir.

Öte yandan mühendislerin yaşam koşullarındaki ve statülerindeki düşüşe rağmen kendilerini diğer çalışanlardan üstün ve farklı gören eğilimi sürmektedir. Aynı sürecin yansıması olarak ta işçiler, işyerinde kendilerinin amiri pozisyonunda olan, işlerini yapamadıkları zaman onlara yaptırım uygulayan mühendisleri kendilerinden görmemektedirler. Bu iki taraflı etki, aynı örgütte bir araya gelmeye zorlaştırmaktadır.

3.2. Sendikaların Tutumu

Toplu İş Sözleşmelerinde yer alan Kapsam maddesinde genellikle mühendisleri de içerecek şekilde beyaz yakalı çalışanlar "kapsam dışı" bırakılmaktadır. Bu durumda sendika üyesi olsalar dahi Toplu İş Sözleşmelerinden (TİS) yararlanamayacaklarından dolayı sendikalaşma eğilimi zayıf kalmaktadır.

Sendikalar mühendisleri kapsam içine almak için gerekli mücadeleyi yürütmeye ve riskleri göze almaya isteksiz davranmaktadırlar. İşverenler ise özellikle işin yönetilmesinde işlev gören kesimlerin kapsam dışında kalması için ısrarlı davranmaktadırlar.

Sendika yöneticilerinin, eğitilmiş bir kesim olan mühendislerin sendikalara üyeliğinden kendi konumları açısından çekindiğine ilişkin yorumlar da vardır. .

Sendikaların, mühendislerin özgün taleplerini kapsayacak şekilde politikalar geliştirmemesi de bir başka sorundur.

3.3. Çalışanlar İçindeki Genel Eğilimler

Dünyada ve ülkemizde son 30 yılda sendikalar güç ve etkinlik kaybına uğramıştır. Bu süreç boyunca egemen olan neoliberal politikalar ortamında bireycilik ve bireysel kurtuluş arayışları yaygınlaşmıştır. Sınıf atlama beklentileri daha yüksek olan mühendislerde bu eğilim daha etkili olmuştur. Ülkemizdeki genel sendikalaşma oranının %6,51 olarak hesaplandığı (Şafak, 2009) bir ortamda mühendislerde kendiliğinden kuvvetli bir sendikalaşma eğilimi beklemek zordur.

Sınıfsal bakış açısının genel olarak zayıflayıp yerine hemşehricilik, cemaatçilik, milliyetçilik, meslekçilik gibi eğilimlerin güçlenmesi de çalışanların ve mühendislerin sendikal örgütlenmeleri önünde engel durumundadır.

Dünyadaki genel eğilimin yanında ülkemize özgü bir sorun da sendikalaşmanın önündeki yasal ve yapısal engellerdir. Kayıtdışı çalışmanın ve işsizliğin yaygınlığı bu meselenin bir boyutudur. Sendikalara konulan işyerinde %50, ülke genelinde %10 barajı,

yetki prosedürlerinin uzunluğu, TİS ve grevlerdeki kısıtlamalar, işgüvencesinin kapsamının dar ve yaptırım gücünün zayıf oluşu gibi faktörler sendikalaşmayı bir ihtiyaç olarak gören kesimlerin gözünü korkutabilmektedir. İşverenlerin sendikalaşmaya karşı sert tavırlarıyla birleşen bu faktörler, işçileri sendikalaşmaktan uzaklaştırmaktadır. Bu engellere rağmen sendikalaşmayı tercih edenler ise işten atılmalar, işyerinin kapatılması, direnişler, mahkemelerden oluşan uzun ve zorlu bir süreci göze almak zorunda kalmaktadır.

4. SONUÇ

Sendikaların işçi sınıfı örgütleri olarak yeniden güçlü bir şekilde varolabilmeleri için köklü değişiklikler yapılması zorunludur. Atılması gereken adımlardan birisi işçi sınıfının geleneksel örgütlü kesimleri dışındaki kesimlerinin de örgütlenmesidir. Bir yandan işsizler, taşeron işçileri, geçici işçiler, göçmenler vb. öte yandan mühendisler, teknik elemanlar, doktorlar, idari personel gibi kesimler örgütlenmek zorundadır. Bu kesimlerin her birinin farklı özellikleri, farklı zorlukları var olmakla birlikte mücadeleye katacak özgünlükleri de vardır. Bu kesimlerinin örgütlenmesi konusunda atılacak adımlar, işçi sınıfının geleneksel çekirdek kesimlerinin sınıfsal bilincini de kuvvetlendirecektir. Kapitalizmi aşmayı hedefleyen bir işçi sınıfı hareketi bu parçaların mücadelesini eşgüdüm içinde yürütmeyi başarmalıdır.

Mühendislerin sendikal örgütlenmeleri için mücadele önümüzdeki dönemin önemli başlıklarındandır.

1970 yılında kurulan TEKSEN, teknik elemanların yaşadığı sorunlar temelinde örgütlenerek önemli bir etkinliğe ulaşmıştır.

12 Mart sonrasında ise devrimci toplumsal muhalefetin gelişmesine paralel şekilde mühendisler içinde devrimci ve sosyalist düşüncenin etkisi görece artmıştır. Bu dönemde pratik çabalar görece gelişkin olmakla birlikte, fikirlerin gerisinde kalmıştır. Toplumsal muhalefetin gelişkin olduğu, devrimci ve sosyalist düşüncenin etkisinin güçlendiği bir dönemde mühendislerin buna denk düşen şekilde işçi sınıfının bir parçası olarak örgütlenmeye yönelmemiştir. Mühendislerin statü ve gelir kayıplarına rağmen hala önemli ölçüde ayrıcalıklara sahip ve düzen içi umutları olan bir kesim olması bu durumun önemli nedenlerden birisi olabilir.

1980 sonrası ise mühendislerin sendikalaşması konusunda yapılan çalışmalar çok yetersiz kalmıştır. Genel olarak işçi sınıfının güç kaybettiği, sosyalizmin çekiciliğinin kitleler nezdinde zayıfladığı bir dönem yaşanmıştır. Ancak öte yandan ücretli mühendislerin sınıfsal temelde örgütlenmesinin nesnel şartları kuvvetlenmiştir. Mühendislerin yaşam ve çalışma koşulları, sorunları diğer çalışanlara giderek daha fazla yaklaşmıştır. Ancak 70'lerin tersine bu dönemde öznellik nesnellığın gerisinde kalmıştır.

Şimdinin görevi TMMOB'yi ve sendikaları harekete geçirmeyi gerekli kılmaktadır. TMMOB ücretli mühendislerin yaşam ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi için mevcut boşluğu doldurma konusunda çalışmalar yürütmelidir. Üyelerine hukuksal destekten, işyeri temsilciliklerini işlevlendirmeye, ücretli mühendisler için asgari ücret uygulamasını hayata geçirmeye, Sosyal Güvenlik Fonu benzeri çalışmalara, sendikaları mühendislerin örgütlenmesi için harekete geçirmeye kadar bir çok görevi TMMOB üstlenmelidir. Öte yandan devrimci sendikalardan başlayan şekilde mühendislerin örgütlenmesi için adımlar atılmalıdır. Toplusözleşmelerdeki kapsam dışı maddesinin kaldırılması veya sadece en üst düzey yönetimle sınırlanması, statü ayırmaksızın tüm işçilerin ortak örgütlenmesi için çaba gösterilmesi, taleplerin mühendislerin somut taleplerini de içerecek şekilde kapsayıcı hale getirilmesi gibi adımlar ilk elden atılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Artun, Ali. (1999). Fordizmin ve Mühendisin Dönüşümü. TMMOB. Ankara.
- Birlik Haberleri (1979). Mersin Soda Grevi. S. 65. Temmuz 1979. 27-30
<http://www.tmmob.org.tr/pdf/13934.pdf> , (26 Ocak 2009)
- Daysal, Kemal (1999). Türkiye’de ve Dünyada Teknik Elemanların Sendikal Deneyimleri. *Teknik Elemanlar ve Sendikalar Sempozyumu*. Birleşik Metal-İş. 54-56. İstanbul
- Değimli, Bekir (1999). Asil Çelik Deneyimi. *Teknik Elemanlar ve Sendikalar Sempozyumu*. Birleşik Metal-İş. s. 68-69. İstanbul
- Elektrik Mühendisliği, S. 178, Ekim 1971.
- Elektrik Mühendisliği, S. 352, Şubat 1988.
http://www.emo.org.tr/ekler/d47a008a2f806aa_ek.pdf?dergi=253 (Erişim Tarihi: 16 Şubat 2009)
- Güner, Zehra. (1999). Teknik Elemanların Sendikal Örgütlenmesinde Engeller, Olanaklar ve Sendikalara Düşen Görevler. *Teknik Elemanlar ve Sendikalar Sempozyumu*. Birleşik Metal-İş. s. 83-90. İstanbul
- Harita Bülteni. (1993). *TMMOB Harita Kadastro Mühendisleri Odası Yayın Organı*, Yıl:3 Sayı: 15, Temmuz, 5. http://www.hkmo.org.tr/resimler/ekler/3YBC_b6fdc36b281b7d5_ek.pdf , (26 Ocak 2009).
- Karaçay, Erhan. (1999). Türkiye’de Teknik Elemanların Sendikal Örgütlenmesi, *Teknik Elemanlar ve Sendikalar Sempozyumu*. İstanbul: Birleşik Metal-İş. 70-79
- Kocabıyıkoglu, Neşet. (1974). Sendikalaşma Paneli’ndeki konuşma. *Teknik Güç*. 1 Aralık 1974.
- Koç, Yıldırım. (2000). Mühendisler ve İşçi Sendikaları. *Türkiye Mühendislik Haberleri*, S. 408. 2000/4. s. 25
- Köse, Ahmet Haşim. Öncü, Ahmet. (2000) Kapitalizm, İnsanlık ve Mühendislik. Türkiye’de Mühendisler, Mimarlar. TMMOB. Ankara.
- Küçükkaragöz, Ömer (1979). Birlik Haberleri, S. 65, Temmuz. 9-13.
<http://www.tmmob.org.tr/pdf/13934.pdf> , (26 Ocak 2009)
- *Mimarlık*. (1974). Türkiye 1. Teknik Eleman Kurultayı. Yıl:11, S. 126, Nisan.
- Mutlu, Levent. (2001). Memurların Sendikalaşması ve Ekonomik- Sosyal Haklara Etkisi, *Sayıştay Dergisi*, S. 42, Temmuz-Eylül, ss. 20-36
- Özkol, Sedat. (1999), Türkiye ve Dünyada Teknik Elemanların Sendikal Deneyimleri, *Teknik Elemanlar ve Sendikalar Sempozyumu*. İstanbul: Birleşik Metal-İş. 57-60.
- Şolt, Fevzi. (1974). Sendikalaşma Paneli’ndeki konuşmadan (23 Kasım 1974), *Teknik Güç*, 1 Aralık 1974.
- Tekin, Bedri (2003). *Emek Mücadelesi ve Mühendis Kimliği Paneli*. 29 Temmuz 2002. EMO Ankara Şubesi. Ankara.
- TMMOB. (2004), 50. Yıl Andacı. TMMOB. Ankara.
- Türkiye Mühendislik Haberleri, İnşaat Mühendisleri Odası, Ocak 1972, S. 202
Kaynak: <http://www.e-kutuphane.imo.org.tr/pdf/9277.pdf>

- Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi. (1998). TEKSEN ve Teknik Personel Eylemi, C. 3. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Tarih Vakfı
- TÜTED. (1976). Mühendisler İdari Personel Ve Teknisyenlerin Uluslararası Sendikal Konferansı 15-16-17 Nisan 1975. TÜTED Yayınları. Ankara.
- Yenilmez, M. (2007). Türkiye’de Mühendisler ve Siyaset. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi SBE.